

GLADSAXE

Beredskabsplan ved mistanke om digitale krænkelse, vold eller seksuelle overgreb af børn og unge

November 2024

Indhold

Forord	3
Målgruppe og definitioner	4
Målgruppe	4
Vold	4
Digitale krænkelse	4
Seksuelle overgreb	5
Forebyggelse af vold, digitale krænkelse og seksuelle overgreb	8
Tidlig opsporing – børns signaler	10
Børn, seksualitet og grooming	14
Definition af grooming	14
Håndtering af bekymring, konkret viden eller mistanke	15
Bekymring	15
Konkret viden	15
Mistanke	15
Underretning	17
Almindelig underretningspligt	17
Skærpet underretningspligt	17
Handlinger i forbindelse med en mistanke	20
Løbende rådgivning, støtte og vejledning	21
Støtte og vejledning	22
PPR	22
Familieafdelingen	23
Familiecenteret	23
Støtte til børn efter partnerdrab i familien	24
Krisebearbejdning	25
Artikel; Børn, seksualitet og seksuelle overgreb af Katrine Zeuthen	27

Forord

Vold, digitale krænkelser og seksuelle overgreb kan have vidtrækkende konsekvenser for børn og unge. Som voksne og fagpersoner har vi ansvaret for at beskytte børn og unge og bidrage til, at vi så tidligt som muligt bliver opmærksomme på og reagerer, hvis børn og unge udsættes for vold, digitale krænkelser eller seksuelle overgreb.

I Gladsaxe Kommune har vi fokus på forebyggelse og opsporing af vold, digitale krænkelser og seksuelle overgreb mod børn og unge og på beskyttelse af medarbejdere og børn i forhold til mistanker om overgreb. Vi bestræber os på at skabe de bedste vilkår for et acceptabelt pædagogisk miljø, hvor glæde og omsorg kan udtrykkes fysisk, uden at det misforstås. Det handler om at skabe grundlaget for at børn og unge har trygge forhold, når de er i vores varetægt. Kontakten mellem barn og voksen skal være naturlig og finde sted i trygge rammer uanset om barnet er i skole, dagtilbud, svømmehallen eller på biblioteket.

Det kommunale beredskab skal medvirke til:

- at fagpersoner får den tilstrækkelige viden til at reagere.
- at fagpersoner bliver bedre til at forebygge, opspore og håndtere sager, hvor børn og unge udsættes for vold, digitale krænkelser og seksuelle overgreb.
- at fagpersoner arbejder tværfagligt og tværsektorielt i håndteringen af sagerne.
- at fagpersoner bliver i stand til at iværksætte en faglig kvalificeret indsats.
- at foreninger får viden om, hvordan de skal agere ved mistanke eller viden om vold, digitale krænkelser og seksuelle overgreb mod børn.

Denne beredskabsplan vil formidle viden om forebyggelse, tegn og reaktioner og beskrive konkrete handleveje, så man som ansat i Gladsaxe Kommune kender til egen rolle og ansvar og ved, hvordan man skal håndtere det, når der opstår en bekymring, mistanke eller viden om, at et barn eller en ung udsættes for vold, digital krænkelser eller seksuelle overgreb. Samtidig formidler beredskabet kommunens organisering på området og danner grundlag for arbejdet med forebyggelse af overgreb i kommunens dag- og døgntilbud samt skoler.

Målgruppe og definitioner

Målgruppe

Beredskabet henvender sig til alle professionelle og frivillige, der i deres arbejde har kontakt med børn og unge under 18 år. Det gælder både ledere og ansatte i dagpleje, dagtilbud, skoler, skolefritidsordninger, klubber, sundhedsplejen, børne- og ungerådgivere, pædagogisk psykologisk rådgivning, behandlingstilbud til børn og unge og deres familier, den kommunale tandpleje, døgninstitutioner, socialpædagogiske opholdssteder, plejefamilier og andre der er i kontakt med børn og unge under 18 år.

For at kunne observere og reagere på viden, digitale krænkelser eller mistanke om vold og seksuelle overgreb er det nødvendigt at definere, hvad der forstås ved vold, digitale krænkelser og seksuelle overgreb, og at uddybe de begreber, som knytter sig hertil.

Vold

Det er en handling eller trussel, der – uanset formålet – er rettet mod eller skader en anden persons integritet, eller som skræmmer, smerter eller skader personen. Volden kan have samme effekt på andre personer, der overværer eller overhører handlingen. Volden kan både være en bevidst handling eller en handling, der sker i affekt. Uanset typen af vold, der begås mod et barn, så er der tale om en adfærd fra forældrene eller andre omsorgsgivere, som er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet. Enhver form for vold bringer barnets udvikling og sundhed i fare. Vold er udtryk for, at barnet ikke frivilligt indgår i den handling, der begås mod barnet. Volden kan både have fysisk og psykisk karakter.

Digitale krænkelser

Digitale krænkelser betyder helt konkret 'krænkelser, der sker på internettet'. Krænkelser, hvor en person (både børn, unge og voksne) føler sig krænket af andre personer på nettet. Nedenfor kan du læse om nogle af de forskellige former for digitale krænkelser der ofte forekommer:

Ulovlig billede- og videodeling:

Hvis en person har fået delt et billede eller en video på nettet uden personen selv har givet samtykke eller tilladelse, kaldes det ulovlig billeddeling. Billedet eller videoen kan være blevet delt af personen selv enten til en ven eller kæreste, men personen har ikke givet tilladelse til at billedet deles med andre. Billedet kan være blevet delt offentligt, eller til flere personer i lukkede grup-

per eller samtaler på nettet. Disse billeder eller videoer kan være nøgenbilleder, eller billeder af anden seksuel og/eller krænkende karakter. Billeder kan også anskaffes igennem hacking (hvor en person på ulovlig vis har skaffet sig adgang til en persons telefon eller computer og fået fat i private billeder). Hvis personen på billedet er under 18 år på tidspunktet hvor billedet er taget, kan personen eller personerne der har delt eller er i besiddelse af billedet, blive dømt for børneporno.

Grooming:

Dette begreb betegner en situation, hvor en voksen (groomeren) igennem en periode opbygger et tillidsforhold til en mindreårig på nettet, med henblik på, at begå overgreb mod barnet eller den unge. Groomeren møder børn eller unge på nettet og 'forfører' dem gennem lange dialoger og ved brug af forskellige tricks. Det er meget svært for et barn at gennemskue da groomerne er dygtige. De ved, hvilke steder børnene har profiler, de tilpasser sig børnenes sprog og de lokker med anerkendelse og status. Dette kan resultere i, at barnet manipuleres til at sende intime billeder af sig selv til den voksne og efterfølgende bliver afpresset til at sende flere, eller at mødes med personen. Ofte har groomeren sikret sig noget, som de kan bruge mod barnet som for eksempel billeder eller chatlogs, og derfor tør barnet ikke fortælle det til nogen.

Sexafpresning:

Sexafpresning også kaldt Sextortion er, hvis en uvedkommende får adgang til private intime billeder eller videoer af en person og truer med at offentliggøre dem, hvis ikke personen sender flere billeder eller betaler penge.

Sager omhandlende sexafpresning sker typisk, når en gerningsmand får kontakt til en person og opstarter en relation til denne. Gerningsmanden kan være en person på barnets/den unges egen alder eller en voksen.

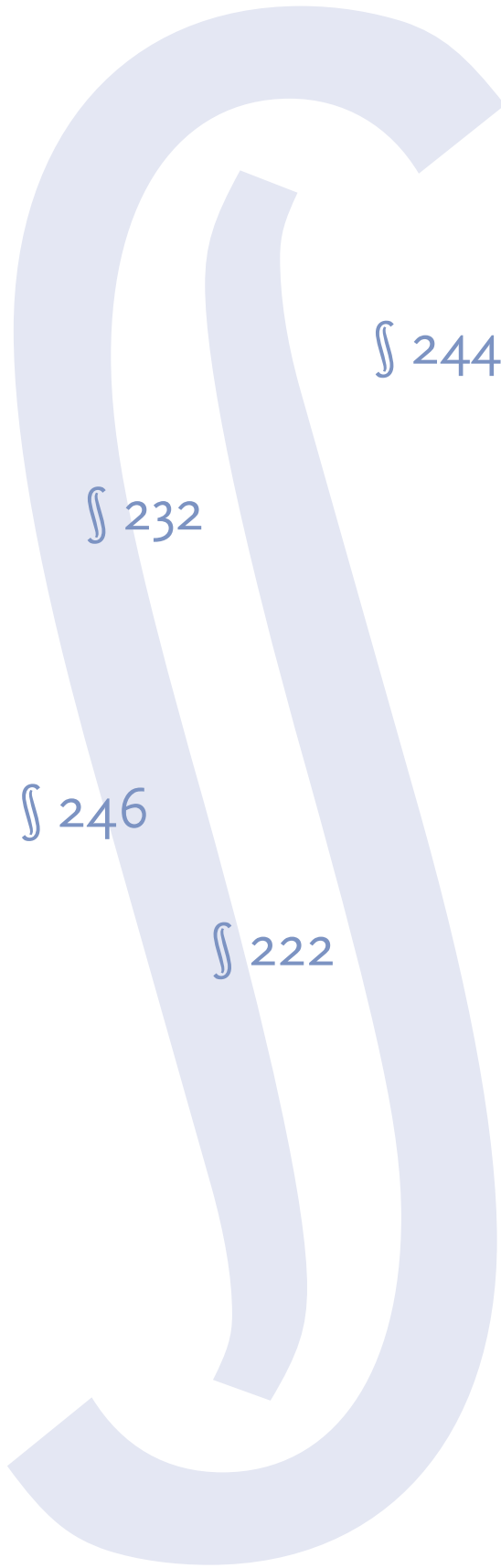
Gerningsmanden taler typisk med barnet på webcam, og overtaler barnet til at tage tøjet af. Gerningsmanden filmer dette og bruger efterfølgende filmen til at afpresse barnet til at sende flere billeder eller betale penge til gerningsmanden. Gerningsmanden kan true med at offentliggøre videoen.

Nogle gerningsmænd hacker sig ind på børn og unges webcam, hvorefter de optager video eller billeder som de bruger til afpresningen.

Seksuelle overgreb

Seksuelle overgreb mod børn er karakteriseret ved følgende:

- Den voksne udnytter barnets tillid.
- Det seksuelle overgreb krænker barnets integritet.
- Det er en handling, som barnet ikke kan forstå eller misforstår, og som barnet ikke er modent til at give samtykke til.
- Det seksuelle overgreb er udtryk for den voksnes behov og på den voksnes betingelser, eller et udtryk for børn og unge der udsætter andre børn og unge for seksuelt grænseoverskridende adfærd.
- Det er en handling, som overskrider samfundets lovgivning og den almindelige moral.

§ 244

§ 232

§ 246

§ 222

§ 245

§ 225

§ 224

§ 216

§ 210

§ 223

Strafferetligt er vold opdelt i en række kategorier af strafbare handlinger med beskrivelse af strafferammerne. Følgende bestemmelser gør sig gældende:

§ 244. Den, som øver vold eller på anden måde angriber en andens legeme, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 år.

§ 245. Den, som udøver et legemsangreb af særlig rå, brutal eller farlig karakter eller gør sig skyldig i mishandling, straffes med fængsel indtil 6 år. Har et sådan legemsangreb haft betydelig skade på legeme eller helbred til følge, skal dette betragtes som en særlig skærpende omstændighed.

§ 245 a. Den, som ved et legemsangreb med eller uden samtykke bortskærer eller på anden måde fjerner kvindelige ydre kønsorganer helt eller delvis, straffes med fængsel indtil 6 år.

§ 246. Har et legemsangreb været af så grov beskaffenhed eller har haft så alvorlige skader eller døden til følge, at der foreligger skærpende omstændigheder, kan straffen stige til fængsel i 10 år. Hertil kommer bestemmelsen i forældreansvarsloven om, at det ikke længere er lovligt at slå sine børn;

§ 2, stk. 2: Barnet har ret til omsorg og tryghed. Det skal behandles med respekt for sin person og må ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende handling.

Strafferetligt er seksuelle overgreb kategoriseret i en række af strafbare handlinger. Følgende gør sig gældende:

§ 210. Samleje eller andet seksuelt forhold end samleje med slægtning i nedstigende linje. Adoptionsforhold sidestilles med biologisk slægtskab. Samleje eller andet seksuelt forhold mellem søskende.

§ 216. Voldtægt.

§§ 222, 223, 224. Samleje eller andet seksuelt forhold med et barn under 15 år – dog 18 år, hvis barnet eller den unge er betroet til undervisning/opdragelse.

§§ 226, 232, 234, 235. Blufærdighedskrænkelse (blotteri, beføling, beluring, verbal uterlighed) samt optagelse, besiddelse og udbredelse af pornografiske fotos/film osv. af person under 18 år.

§§ 224, 225. Køb eller medvirken til køb af seksuelle ydelser fra en ung under 18 år.

Forebyggelse af vold, digitale krænkelser og seksuelle overgreb

Børne- og skolepolitikken beskriver det værdi- grundlag, der er grundlaget for medarbejderes samvær og arbejde med børn og unge i Gladsaxe Kommune.

Der er ikke yderligere udstukket konkrete regler fra kommunen for, hvordan medarbejdere på et fagligt og personligt plan, skal omgås børn og unge. Der er ikke generelle regler for, hvilke normer og rutiner der skal være gældende i den konkrete skole, dagtilbud, eller kultur- og fritids-tilbud.

Det er alle lederes ansvar, i samarbejde med personalet at sikre, at normer og rutiner for medarbejderes faglige og personlige samvær med børn og unge er kendte, tydelige og synlige for alle. Både for den medarbejder der har været ansat i mange år og for den helt nyansatte medarbejder. Samværsreglerne skal naturligvis gælde for alle medarbejdere på arbejdspladsen.

I Gladsaxe Kommune er arbejdspladserne nået langt med drøftelser og beskrivelser af samværsreglerne. Reglerne skal være tydelige og gælde for både lederen, den medarbejder der har været ansat i mange år og den nyansatte. Det skal være tydeligt for enhver, hvordan omgangen med børn og unge skal være.

Beredskabsplanen bidrager til det løbende arbejde med et fortsat fokus på området. Materialet kan bidrage til at få drøftet væsentlige spørgsmål, og finde de svar, som skal være gældende det enkelte sted.

Forældre og børn har krav på, at medarbejderne på de steder, hvor børnene opholder sig mange timer, er rustede til at tackle de situationer, der kan opstå. Forældrene har krav på, at det er trygt at sende sit barn af sted i skoler, i dagtilbud og i kultur- og fritidsinstitutioner. Det kan de i Gladsaxe Kommune, og det skal de fortsat kunne.

Samtidig har medarbejderne ret til beskyttelse, så de ikke udsættes for ubegrundet mistanke. Den beskyttelse har de i dag i kraft af det fokus, der er på omgangen med børn og unge og det beredskab, som vi har indarbejdet. Medarbejderne skal fortsat føle sig trygge ved at arbejde i Gladsaxe Kommune.

Normer og rutiner og dermed samværsreglerne, kan være forskellige og knytter sig til den sammenhæng, de skal være gældende i. Samværsreglerne i en skole kan være forskellig fra samværsreglerne i et specialtilbud, en vuggestue eller en svømmehal.

At samværsreglerne skal være tydelige betyder, at medarbejderne skal vide, hvordan man er sammen med og omgås de børn og unge, man har ansvaret for.

- Kan man tage på tur alene med en gruppe børn?
- Kan man tage bad sammen med børnene og de unge efter fodboldkampen, i svømmehallen, på kolonien?
- Kysser man børnene (på munden/kinden)?
- Hvad gør man, når man skal skifte et lille barn? Er man alene, har man åben dør?
- Tager man børnene på skødet. Når de er 4 år, når de er 12 år?
- Kan man hjælpe børnene med at tage tøj af og på?
- Kan man invitere børnene med i vagtstuen, indtil far og mor henter?

Disse spørgsmål har ikke et entydigt svar. Lederne i den enkelte institution har sammen med personalet drøftet alle væsentlige spørgsmål og fundet de svar, som er gældende for den pågældende arbejdsplads. Der arbejdes løbende med samværsreglerne, så de altid er opdaterede.

Tidlig opsporing – børns signaler

Vold, digitale krænkelser og seksuelle overgreb mod børn er ofte omgærdet med tavshed og hemmeligholdelse og kan foregå gennem lang tid uden at nogen opdager noget. Det er et område, der kan være meget svært at rumme følelsesmæssigt og der kan ske en form for benægtelse hos barnets forældre, pædagoger og lærere.

Da det kan være meget vanskeligt at få be- eller afkræftet en mistanke om overgreb, er man som fagperson ofte i tvivl og usikker på om overgrebet har fundet sted.

For at få en anden mere håndterbar tilgang til emnet kan man tage udgangspunkt i sin professionelle viden og holdning til børns udvikling generelt.

Det er vigtigt, at man som professionel har en grundlæggende faglig viden om de mulige tegn og reaktioner hos barnet eller den unge, man skal være opmærksom på, når det drejer sig om vold eller seksuelle overgreb mod børn og unge.

Som baggrund for denne viden er det vigtigt at have en faglig åbenhed over for barnets udvikling og manglende trivsel. Det handler om, at man skal besidde en faglig viden om børns udvikling for at kunne se og vurdere de signaler barnet udsender i relation til en eventuel digital krænkelse, et eventuelt voldeligt eller seksuelt overgreb. Det er også vigtigt at besidde en åben tilgang til årsagen til barnets manglende trivsel.

For at komme til klarhed over sine tanker om barnets forhold er det nødvendigt at kunne indgå i en faglig dialog med andre faggrupper om eventuelle overvejelser eller mistanke om et eventuelt voldeligt eller seksuelt overgreb. Der skal være gode muligheder for og lejlighed til at kunne drøfte forholdene med kolleger, samarbejdspartnere og også høre barnet selv.

Det er af afgørende betydning, at den professionelle omkring barnet kender til mulighederne og pligterne til at iværksætte de rette handlinger, når der er mistanke om vold eller seksuelle overgreb. Det er vigtigt at kunne handle på den rette måde og på det rette tidspunkt.

Både for professionelle, forældre og børn er det vanskeligt at tale om vold og seksuelle overgreb. Men selv om det er vanskeligt, er det vigtigt at få en dialog i gang og det er vigtigt at kunne lytte åbent og fordomsfrit til de fortællinger, der kommer frem.

Barnet har brug for, at der er et andet menneske, der aktivt og engageret reagerer på de udsagn, barnet kommer med og tager de tegn og signaler, barnet udviser, alvorligt.

Tegn på vold, digitale krænkelser eller seksuelle overgreb

Det er hverken muligt eller hensigtsmæssigt at udarbejde en fuldkommen liste over de tegn og reaktioner, som kan bruges som en facitliste til at afgøre om et barn har været udsat for vold, digitale krænkelser eller et seksuelt overgreb.

Nedenstående beskrivelser af nogle af de tegn og reaktioner, som man kan se hos børn, skal betragtes som årsag til skærpet opmærksomhed hos den professionelle. Det er vigtigt at man har en grundig baggrundsviden og en faglig viden at trække på. Ens viden skal altid sættes i relation til det konkrete barn, til dets alder og livsvilkår og i hvilken sammenhæng og i hvilke situationer barnets mistriksel eller bekymrende adfærd viser sig.

Det er altid vigtigt at have et udviklingsperspektiv med, hvor barnets generelle udvikling og trivsel tages i betragtning.

Man kan opdele de forskellige tegn i fysiske, psykiske eller adfærdsmæssige tegn.

De tegn på mistriksel, der ses hos de helt små børn, ses naturligvis også hos ældre børn og hos teenagere, selv om deres udvikling bevirker, at de kan fremtræde på en lidt anden måde.

Mulige tegn og reaktioner – vold

Her beskrives en række forskellige mulige tegn og reaktioner på vold. Der skelnes mellem fysiske, psykiske og sociale/adfærdsmæssige tegn og reaktioner.

Fysiske tegn:

- Mærker efter slag
- Brandmærker
- Sår på kroppen
- Mærker efter kvælningsforsøg
- Brud på arme og ben, kraveben eller andre knoglebrud
- Symptomer på 'shaken baby syndrome'
- Hyppige skadestuebesøg
- Psykosomatiske klager
- Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring
- Søvnvanskeligheder.

Psykiske tegn:

- Tristhed
- Indadvendthed
- Ensomhedsfølelse, føler sig anderledes
- Isolation
- Utryk tilknytning
- Mistillid til voksne
- Dissociation
- Lav selvfølelse
- Hjælpeløshed, magtesløshed
- Skyldfølelse, skamfølelse
- Begyndende depression
- Manglende identitetsfølelse
- Svært ved at løsrive sig fra forældre/løsrive sig for hurtigt
- Post Traumatisk Stress Disorder (PTSD).

Sociale og adfærdsmæssige tegn

- Koncentrationsvanskeligheder i forhold til leg og samvær med andre
- Leg med for eksempel dukker, hvor vold illustreres
- Vanskeligheder med impuls kontrol
- Indlæringsvanskeligheder
- Tab af kompetencer
- Udadreagerende, aggressiv adfærd
- Følelse af frustration og vrede
- Hyperaktivitet, hypersensitivitet
- Angst. selvdestruktiv og selvskadende adfærd
- Udvikling af beskyttelsesstrategier for at undgå vold eller afsløring heraf
- Overtilpassethed
- Vanskeligheder med at regulere følelser.

Mulige tegn og reaktioner – seksuelle overgreb

Herunder beskrives en række forskellige mulige tegn og reaktioner på seksuelle overgreb. Der skelnes mellem fysiske, psykiske og sociale adfærdsmæssige tegn og der sondres ligeledes imellem reaktioner og tegn hos småbørn, mellemstore børn og teenagere.

SMÅBØRN

Fysiske tegn:

- Rødmen, irritation omkring kønsorganer og endetarmsåbning.
- Blod i underbukserne
- Have svært ved at gå eller sidde
- Mave- og fordøjelsesvanskeligheder
- Klager over utilpashed
- Stoppe ting op i skede- og endetarmsåbning
- Revner i mundvige, sår i munden
- Synkebesvær, ubehag over for bestemte fødevarer.

Psykiske tegn:

- Humørsvingninger, tristhed, angst
- Uforklarlig gråd, umotiverede skrigeture
- Mareridt, bange for at falde i søvn
- Mistillid til voksne, utryk tilknytning
- Ukritisk i kontakten til andre.

Sociale og adfærdsmæssige tegn:

- Ændring i den sædvanlige adfærd
- Seksualiseret adfærd
- Overdreven onani
- Leg med dukker, hvor seksuelle overgreb illustreres
- Tavshed
- Selvskade.

MELLEMSTORE BØRN

Fysiske tegn:

Hos mellemstore børn kan man naturligvis se de samme fysiske tegn og symptomer som småbørn. Derudover kan der være:

- Psykosomatiske klager, smerter, hovedpine med videre
- Mangelfuld eller overdreven personlig hygiejne
- Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring.

Psykiske tegn:

Der kan ses de samme tegn og symptomer som hos småbørn. Herudover kan der ses:

- Lav selvfølelse
- Apati
- Skyld- og/eller skamfølelse
- Indadvendthed.

Sociale og adfærdsmæssige tegn:

Også her kan der ses de samme tegn som hos mindre børn. Men desuden kan der ses:

- Indlæringsvanskeligheder, manglende koncentration
- Begyndende selvdestruktiv adfærd
- Vise tegn på voksen seksuel adfærd, flirten med videre
- Have en viden om seksuel adfærd, som ikke er almindelig for alderen
- Manglende eller overdreven blufærdighed i forhold til egen krop og i relation til omgivelserne
- Tab af kompetencer.

TEENAGERE

Fysiske tegn:

Teenagere vil også give de samme signaler som yngre børn, men vil på grund af deres alder også kunne vise tegn på:

- Tidlig seksuel aktivitet, tidlig graviditet, abort.
- Forsøg på at tilbageholde den naturlige fysiske udvikling.

Psykiske tegn:

Der kan ses de samme signaler som hos de yngre børn men også:

- Tegn på depression
- Mistillid til andre
- Manglende identitetsfølelse og eventuelt forvirring omkring kønsidentitet.
- Forøget skyld- og skamfølelse.

Sociale og adfærdsmæssige tegn:

Udover de signaler som kan ses hos yngre børn, kan der ses:

- Selvskadende adfærd, spiseforstyrrelser og eventuelt alkohol- og stofmisbrug.
- Hemmelighedsfulde, skamfulde
- Udvikling af specielt kropssprog, kropsholdning.

Det er vigtigt altid at have for øje at ovennævnte tegn er opmærksomhedstegn og at man må bruge sin viden om børns udvikling, barnets livsvilkår med videre, når man skal vurdere om et barn har været udsat for overgreb. Ofte fortæller børn kun indirekte, at de mistrives. Børn har brug for kompetente voksne, der tør tage initiativ og handle på de tegn eller udsagn, som barnet viser til omgivelserne. Men det er også vigtigt at have med, hvad der konkret er blevet observeret og hvad barnet selv konkret har givet udtryk for.

Selv om det kan være vanskeligt er det som professionel nødvendigt at have flere ligeværdige hypoteser i spil, når man skal forholde sig til et barns bekymrende adfærd og manglende trivsel.

For yderligere information henvises til SISO www.socialstyrelsen.dk/iso

Børn, seksualitet og grooming

Udover at være opmærksom på de mulige tegn og reaktioner på overgreb, som børn kan udvise, er det væsentligt at se på, hvad det er, der gør børn særligt sårbare i relation til overgreb. Børn er afhængige af og har tillid til de voksne, som drager omsorg for dem i hverdagen. Det kan betyde, at børn i og med, at de er børn, kan være i særlig risiko for at blive udsatte for overgreb, da de som udgangspunkt har tillid til, at voksne vil dem det bedste.

Et lille barn kender ikke på forhånd til eller har begreb om sin egen eller voksnes seksualitet. Derfor er barnet som udgangspunkt ikke i stand til at vide, hvis det udsættes for et seksuelt overgreb. Barnet vil kunne tro, at overgrebet er en naturlig del af relationen og måske først blive bevidst om, at det har været udsat for overgreb, når det opdager, at seksuelle overgreb ikke er en almindelig del af en relation til voksne. Børn skal lære at skelne mellem omsorg og overgreb, og det er voksne, der skal lære dem det.

Overgreb kan begås af en for barnet kendt eller ukendt person. Langt de fleste overgreb bliver dog begået af en person, som barnet kender. Overgrebet finder altså oftest sted på baggrund af, at der er oparbejdet en relation mellem barnet og den voksne krænker. Den voksne krænker udsætter barnet for en groomingproces:

Definition af grooming

Begrebet grooming anvendes om den proces, hvor krænkeren bearbejder, overtaler, forfører og manipulerer et barn eller en ung til at medvirke i seksuelle aktiviteter. Der er tale om en proces, hvor krænkeren gradvist opbygger en relation. En relation, som senere gør det muligt at udsætte barnet for et seksuelt overgreb. Den manipulation og gradvise nedbrydning af barnets grænser, der finder sted, kan være en langvarig og skjult proces. Det er vigtigt, at fagpersoner har viden om og kan identificere denne proces i arbejdet med at opspore og forhindre seksuelle overgreb.

Håndtering af bekymring, konkret viden eller mistanke

Graden af viden vil have betydning for, hvordan man som fagperson skal agere, når man får kend- skab til eller mistanke om overgreb mod børn og unge. Man kan skelne mellem tre typer af viden:

Bekymring

En bekymring er en diffus oplevelse af, at der er signaler på mistrivsel hos et barn eller i dets familie. Her er ikke tale om, at man har viden om en konkret handling. Bekymringen alene skal derfor i første omgang føre til skærpet observation af barnet/den unge i en periode og eventuelt samtale med forældrene.

Disse sager skal drøftes med nærmeste leder, som kan kontakte Familieafdelingen eller Specialistgruppen for råd og vejledning.

Konkret viden

Konkret viden om at et barn eller en ung har været udsat for en konkret handling eller overgreb begået af en eller flere personer. Denne viden kan komme fra udsagn fra barnet/den unge, tilståelse fra krænkeren eller fra vidner.

Disse sager skal drøftes med nærmeste leder og Familieafdelingen, og Specialistgruppen kontaktes omgående.

Der sendes en underretning til Familieafdelingen.

Mistanke

Mistanke forstås som mere end blot en bekymring. Mistanken kan for eksempel handle om, om barnet/den unge kan have været udsat for vold, digital krænkelse eller en seksuel grænseoverskridende adfærd fra en voksen eller fra et andet barn/en ung. Mistanken kan formuleres for eksempel på baggrund af en observation af barnet, barnets eget udsagn om hændelser, der har fundet sted eller oplysninger, man har fået på anden vis.

Disse sager skal drøftes med nærmeste leder, som kontakter Familieafdelingen og/eller Specialistgruppen.

Der sendes en underretning til Familieafdelingen.

Mistanke mod en eller begge forældre/stedforældre

- Tal ikke med forældrene/stedforældrene om mistanken men orienter din leder om mistanken
- Familieafdelingen skal underrettes om mistanken i forhold til Barnets lov § 133
- Behandlingen af en mistanke mod en eller begge forældre/stedforældre, skal altid foregå i Familieafdelingen.
- Specialistgruppen kan være behjælpelig med råd og vejledning.

Mistanke mod en person i barnets netværk

- Ved mistanke om vold eller seksuelt overgreb af børn udøvet af en person i barnets netværk, skal Familieafdelingen altid underrettes både om det krænkede barn og om krænkeren, i henhold til Barnets lov § 133
- Forældrene orienteres om underretning(erne)
- Behandlingen af en mistanke mod en person i

barnets netværk eller et andet barn/ung, skal altid ske i Familieafdelingen.

- Specialistgruppen skal orienteres og kan være
- behjælpelig med råd og vejledning.

Mistanke mod et andet barn/ung

Behandlingen af en mistanke skal altid foretages af Specialistgruppen.

- En ansat i Gladsaxe kommune, der får kendskab til eller har en mistanke om vold, digitale krænkelser eller seksuelle overgreb begået af et andet barn/ung, skal altid henvende sig til sin leder.
- Lederen skal omgående kontakte Specialistgruppen.
- Specialistgruppen har ansvar for, at der iværksettes handling og for det videre forløb
- Har du konkret viden om vold, digitale krænkelser eller seksuelt overgreb begået af et barn/ung, skal der sendes en underretning om det krænkede barn samt krænkende barn til kommunen og forældrene skal orienteres.

Du skal være opmærksom på, at underretning og orientering til forældrene skal aftales med din leder og Specialistgruppen.

Mistanke mod en ansat i Gladsaxe Kommune

Behandlingen af en mistanke skal altid foretages af Specialistgruppen.

- En ansat i Gladsaxe kommune, der får kendskab til eller har en mistanke om vold, digitale krænkelser eller seksuelle overgreb, skal altid henvende sig til sin leder
- Lederen skal omgående underrette Specialistgruppen eller dagtilbuds- eller skolechef.
- Hvis mistanken retter sig mod en leder, skal medarbejderen, rette direkte henvendelse til Specialistgruppen eller dagtilbuds- eller skolechef.

- Specialistgruppen har ansvar for, at der iværksettes handling for det videre forløb
- Har du konkret viden om vold, digitale krænkelser eller seksuelt overgreb begået af en ansat, skal der sendes en underretning om barnet til kommunen og forældrene skal orienteres
- Du skal være opmærksom på, at underretning og orientering til forældrene skal aftales med din leder og Specialistgruppen.

Mistanke mod en ansat eller frivillig i en forening

- Foreningens ledelse kan henvende sig til et medlem af Specialistgruppen og få råd og vejledning
- Ønsker foreningen Specialistgruppens hjælp til direkte handling, rettes henvendelse til et medlem af specialistgruppen
- Foreningen skal i henhold til Barnets lov § 135, underrette barnets bopælskommune og forældrene. Specialistgruppen kan vejlede om dette.

Mistanke mod personer i det offentlige rum (for eksempel de sociale medier, en 'børnelokker' eller lignende)

- En ansat i Gladsaxe Kommune, der får kendskab til eller har mistanke om vold, digitale krænkelser eller seksuelle overgreb udøvet i det offentlige rum, skal altid henvende sig til sin leder
- Lederen skal omgående underrette Specialistgruppen eller dagtilbuds- eller skolechef
- Specialistgruppen har ansvar for, at der iværksettes handling og for det videre forløb.

Hvad skal Familieafdelingen gøre i forbindelse med underretning om en mistanke?

En modtaget underretning skal vurderes indenfor 24 timer. I samarbejde med Familieafdelingens leder/teamleder besluttet det, hvordan barnet

sikres i den akutte fase, og der skal tages stilling til politianmeldelse.

Ved skriftlig eller mundtlig underretning, hvor sagen ikke vurderes at være akut, skal rådgiveren i Familieafdelingen, i samarbejde med leder/teamleder, lægge en plan for afdækning/undersøgelse af sagen, herunder orientering af forældre. Modtager familien allerede støttende indsatser i Familieafdelingen skal støtten genvurderes af en uvildig rådgiver.

Ved skriftlig underretning fremsender Familieafdelingen en kvittering for modtagelsen indenfor 6 dage. Rådgiver skal orientere underretter fra skoler og daginstitutioner om hvorvidt underretningen har givet anledning til at iværksætte støtte eller opstart af en afdækning eller børnefaglig undersøgelse.

Underretning

Får man kendskab til at et barn eller en ung under 18 år udsættes for forhold, som er til fare for dets udvikling og sundhed, har man pligt til at underrette kommunen. Der skelnes mellem almindelig og skærpet underretningspligt.

Almindelig underretningspligt

Enhver person der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år udsættes for vanrøgt eller andre forhold, som er til fare for dets udvikling og sundhed, herunder vold, mishandling, seksuelle overgreb, omskæring af piger med videre, har pligt til at underrette kommunen. Det kan blandt andet være i situationer, hvor borgeren bliver bekendt med, at barnet eller den unge udsættes for vold, mishandling eller seksuelle overgreb. Underretningspligten beskrives i Barnets lov § 135.

Skærpet underretningspligt

Personer, der udøver offentlig tjeneste eller hverv har skærpet underretningspligt, hvis man under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage at et barn har behov for særlig støtte eller har været udsat for overgreb. Underretningspligten er personlig. Underretninger sendes til kommunens Familieafdeling. Den skærpede underretningspligt beskrives i Barnets lov § 133. Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage, at

- et barn eller en ung under 18 år kan have behov for støtte efter denne lov,
- et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for støtte efter denne lov på grund af de kommende forældres forhold,
- et barn eller en ung under 18 år kan have behov for støtte efter denne lov på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller
- et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.

Gladsaxe Kommune har en elektronisk underretningsblanket, som du finder her:
gladsaxe.dk/underretfagperson

SPECIALISTGRUPPEN:

Betina Larsen

Souschef for Dagtilbud
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: dagbla@gladsaxe.dk
Telefon: 21 34 59 01

Guy Rubaudo

Pædagogisk konsulent
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: bkfgru@gladsaxe.dk
Telefon: 40 11 80 51

Anna Julie Paulsen

Leder af PPR
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: chkeja@gladsaxe.dk
Telefon: 21 64 55 95

Helena Sandau

Souschef i Sundhedsplejen
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: helsan@gladsaxe.dk
Telefon: 51 59 57 50

Lisa Romlund

Leder af Familieafdelingen
og Udførerenheden
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: soflrn@gladsaxe.dk
Telefon: 21 30 87 45

Børnehus Hovedstaden

Et Børnehus skal benyttes i sager om overgreb, hvor der er behov for en tværsektoriel indsats mellem kommune, politi og/eller sygehusvæsen. Der er 5 regionale Børnehuse i hhv. København, Næstved, Odense, Århus og Aalborg. Det er rådgiveren i Familieafdelingen der skaber kontakten til Børnehus Hovedstaden.

Når et barn eller en ung har været udsat for overgreb eller ved mistanke herom skal kommunen til brug for den børnefaglige undersøgelse benytte Børnehus Hovedstaden, jævnfør Barnets lov § 125, herunder modtage råd og vejledning og få foretaget en udredning af barnets behov for støtte jævnfør Barnets lov § 32. Politiet tager stilling til evt. retsmedicinsk undersøgelse og videoafhøring af barnet. I børnehuset inddrages desuden sundhedsfagligt personale i en vurdering af barnets behov for lægelig undersøgelse og behandling. Barnet og dets nærmeste omsorgspersoner kan desuden efter behov modtage krisestøtte i børnehuset. Det er barnets eller den unges handlekommune, der har myndighedsansvaret under hele forløbet i sagen, hvor børnehuset benyttes.

Tværfagligt samarbejde

I Gladsaxe Kommune er der vedtaget en struktur, som har til hensigt at udvikle og underbygge det forebyggende arbejde med børn og unge. Denne struktur giver mulighed for drøftelse og vejledning omkring børn og unge både på det generelle plan og i konkrete sager.

Teamnetværk

Formålet med teamnetværket er at sikre samarbejdet og koordineringen omkring konkrete børn, unge og familier med specifikke behov. Teamet skal drøfte og koordinere aftaler, så der sker en fælles indsats omkring det konkrete barn/den unge og familien.

I alle konkrete sager, der arbejdes med i et teamnetværk, skal forældrene fra begyndelsen orienteres og involveres i forløb og indsats. Der kan ikke rejses en konkret sag i et teamnetværk uden, at forældrene er orienteret.

Deltagere

I et teamnetværk deltager de samarbejdspartnere, der er relevante i den konkrete sag. Desuden deltager forældre, og evt. den unge, sagen drejer sig om. Omfanget af deltagere bør afhænge af den konkrete sag. Alle parter er forpligtet til at møde og deltage aktivt i disse samarbejdsrelationer. I hver enkelt sag udpeger teamnetværket en 'tovholder', der har ansvaret for koordineringen i den konkrete sag.

Specialistgruppen – særligt vedrørende ansatte

Specialistgruppen er oprettet af Gladsaxe Kommune med det primære formål at iværksætte et beredskab i sager, hvor en ansat mistænkes for vold eller seksuelle overgreb af børn.

I disse sager er Specialistgruppen desuden rådgivende team for:

- Ledere og medarbejdere i Gladsaxe Kommune
- Praktiserende læger
- Foreningslivet
- Forældre.

Specialistgruppen har ansvaret for faglig kvalificering og rådgivning og vejledning.

Mistanker rettet mod en ansat vurderes af repræsentanter fra Specialistgruppen og den relevante ledelse i Børne- og Kulturforvaltningen:

- Er der ikke grundlag for en politianmeldelse, foretages den videre behandling af sagen af repræsentanter fra specialistgruppen.
- Er der grundlag for politianmeldelse foretages denne af Børne- og Kulturdirektøren. Henvendelse til Specialistgruppen sker via kontakt til et af gruppens medlemmer.

Handlinger i forbindelse med en mistanke

Det er vigtigt at huske, at alle sager er forskellige og dermed kalder på forskellige reaktioner og handlinger fra professionelle. Det er derfor ikke muligt at foreskrive hvilke tiltag der benyttes hvornår, men i stedet liste handlingsmulighederne op.

Politianmeldelse

Hvis en mistanke politianmeldes af andre end Gladsaxe kommune, behandles sagen efter samme retningslinjer og samme forløb, så snart kommunen er orienteret.

Umiddelbart efter politianmeldelsen indkaldes den samlede Specialistgruppe og koordinerer det videre forløb, i samarbejde med den relevante ledelse i Børne- og Kulturforvaltningen.

Den krænkede og den krænkedes familie Forældre til det barn som er involveret i sagen, vejledes om mulighederne for at få støtte via Familieafdelingen og Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (herefter PPR).

Den mistænkte

Efter en konkret vurdering af sagen, i samarbejde med Vestegnens Politi, orienteres den mistænkte om politianmeldelsen.

Hvis den mistænkte er en ansat, får denne tjenestefri med løn og må ikke møde i dagtilbuddet eller skolen. Børne- og Kulturforvaltningen og personaleafdelingen tager stilling til medarbejderens videre ansættelsesforhold i Gladsaxe Kommune.

Der tilbydes krisehjælp på Rigshospitalets kriseafdeling.

Den mistænkte orienteres om mulighederne for at få støtte til sig selv og sin familie gennem Social- og Sundhedsforvaltningen i vedkommendes bopælskommune.

Kontakt til medier

Ved henvendelser fra medier skal der henvises til Børne- og Kulturdirektøren.

Orientering

Ved politianmeldelse iværksætter Specialistgruppen en orienteringsproces, som skal sikre at alle berørte parter i sagen, får orientering om:

- at der er en mistanke
- at der er foretaget en politianmeldelse
- Gladsaxe Kommunes håndtering af sagen
- mulighederne for at få støtte og rådgivning.

Det øvrige personale i skole/dagtilbud, hvor den mistænkte er en ansat:

- orienteres samlet om sagen
- der rekvireres psykolog til krisehjælp på personalemøder og i særlige tilfælde individuelt
- hvis den der har formuleret mistanken, er en kollega til den mistænkte, vejledes denne og der iværksættes den støtte der skønnes behov for. For eksempel henvisning til PPR eller ekstern psykolog
- Specialistgruppen støtter og vejleder
- Personaledækningen vurderes.

Forældre i den berørte skole/daginstitution

- Forældre- eller skolebestyrelse orienteres om politianmeldelsen. Der aftales en dato for et eventuelt orienteringsmøde for alle forældre. Datoen fastlægges i samarbejde med politiet. Mødet skal afholdes så hurtigt som muligt efter anmeldelsen.
- Alle forældre til børn, der har gået i institutionen/skolen under den mistænktes ansættelse, indkaldes dagen før mødets afholdelse. Indkaldelsen fremsendes på AULA eller over e-Boks.

Orienteringsmødets deltagere:

Foruden forældrene deltager:

- skole- eller daginstitutionschef
- Politiet (hvis de ønsker det)
- repræsentanter fra Specialistgruppen.

Børnene i den berørte skole/daginstitution Hvis det skønnes nødvendigt, orienterer dagtilbuddets eller skolens leder børnene/de unge, efter rådgivning og vejledning fra Specialistgruppen.

Løbende rådgivning, støtte og vejledning

Personalet i den berørte institution

Specialistgruppen og/eller pædagogisk konsulent følger institutionen. Fornøden kvalificering iværksættes.

Forældrene

Efter behov udsendes orienteringsskrivelser. PPR yder råd og vejledning. Familieafdelingen yder hjælp og støtte efter Barnets lov.

Børnene

PPR yder supervision til personalet i skolen eller dagtilbuddet, vedr. pædagogiske tiltag i forhold til det krænkede barn.

Behandling

PPR yder krisebehandling til forældre.

Hvis Familieafdelingen vurderer, at der er behov for børne- og/eller familieterapeutisk behandling, iværksættes dette.

Medarbejdere i øvrigt

De implicerede medarbejdere fra de forskellige forvaltninger og afdelinger sikres mulighed for afholdelse af møder, hvor sagens problemstillinger og forløb kan drøftes.

De implicerede medarbejdere fra de forskellige forvaltninger og afdelinger sikres supervision.

Støtte og vejledning

I Familie og Rådgivning har tre afdelinger til opgave at træde til, når der er bekymring vedrørende et barns trivsel. Det er PPR, Familieafdelingen og Familiecenteret.

PPR

Alle dagtilbud og skoler har tilknyttet en psykolog fra PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning). Psykologen yder vejledning til professionelle omkring barnet og til familien og kan tilkaldes efter behov. Psykologen kan således tilkaldes som første led, når en leder er bekymret for et barns trivsel og om der kan være tale om overgreb. Psykologen kan hjælpe med:

1. en afklaring af, hvad bekymringen drejer sig om
2. at undersøge, hvad der konkret er sagt, set og sket og hvad den enkelte har oplevet i situationen
3. at sammenholde de konkrete fakta med et udviklingspsykologisk perspektiv på, hvad der skønnes almindeligt i børns udvikling
4. at afklare institutionens, skolens, forældrenes normer og regler i forhold til grænser børnene imellem
5. at vejlede om, hvordan der skal ageres i forhold til barnet/den unge her og nu.

Psykologen kan herigennem være med til en afklaring af sandsynligheden for, om et barn har været udsat for et overgreb (altså ikke afklare hvad der virkelig er sket). Hvis sandsynligheden er meget lille, skal der eventuelt undersøges andre forhold.

Hvis bekymringen er så alvorlig at der er tale om mistanke eller konkret viden om vold eller seksuelt overgreb, overgives sagen til:

- Familieafdelingen, når mistanken rettes mod familiekredsen eller andre udenfor institutioner og familie.
- Specialistgruppen, hvis mistanken rettes mod ansatte eller kammerater i dagtilbud eller skole. Specialistgruppen sørger for, at der bliver skabt kontakt til den rette afdeling samt at der sendes en underretning til Familieafdelingen.

Psykologen kan dog fortsat yde supervision til personalet omkring barnet.

Det er væsentligt at understrege at psykologen hverken kan eller må afklare om der vitterligt har fundet overgreb sted ved at tale med barnet. Dette er udelukkende politiets og domstolens opgave. Hvis en sag imidlertid ikke vurderes at skulle politianmeldes, anmeldelsen er afvist eller der er faldet dom i sagen, kan psykologen arbejde med sagen som med andre psykologsager. Dette indebærer først og fremmest samtaler med og rådgivning af professionelle i dagtilbud/skole og forældre og evt. observation og undersøgelse af barnet. Såfremt barnet har behov for behandling vil dette typisk finde sted i en ekstern institution som for eksempel Januscentret eller Juliane Marie Centeret på foranledning af Familieafdelingen.

Kriseberedskab

Når det drejer sig om at støtte personale i sager om overgreb mod børn går PPR hurtigt ind. Det drejer sig om at give personalet støttende samtaler og deltage i møder med det samlede personale for at lede krisebehandlingen.

PPR hjælper også forældrene med at forholde sig til det passerede i hverdagen. Det sker gennem afklarende samtaler og deltagelse i eventuelle fællesmøder.

Det er vigtigt at forholde sig til forældres og personalets følelsesmæssige reaktioner for at de kan forholde sig til realiteterne på en for barnet støttende måde.

Familieafdelingen

Dagtilbud og skoler har adgang til konsultativ støtte og vejledning i Familieafdelingen og en repræsentant herfra kan deltage i en anonym drøftelse vedrørende bekymring eller mistanke om overgreb mod et barn/ung og således deltage i vurderingen af, om der skal underrettes om sagen og om sagen dermed skal overgå til Familieafdelingen. Som led i det tidlige eller forebyggende arbejde kan rådgiver ligeledes deltage i én konkret samtale om barnets situation jævnfør Retssikkerhedslovens § 11 e. uden forældrenes vidende. Er sagen overgået til Familieafdelingen vurderer rådgiveren og ledelsen, om der skal foretages anmeldelse til politiet. Familieafdelingen følger sagen til den er afsluttet og kan uanset udfaldet henvise familien til behandling i Familiecenteret. Barnet/den unge samt familien kan eventuel henvises til særskilt behandling.

Familiecenteret

Når børn eller unge har været udsat for overgreb, kan Familie- og Ungecenteret hjælpe forældrene med at forholde sig til udfordringerne. Det kan for eksempel dreje sig om støttende samtaler i den proces, hvor forældrene er i følelsesmæssig krise. Forældrene kan have stor skyldfølelse over for eksempel at have overhørt signaler fra barnet og ikke at have stoppet hændelserne, en følelse af at have svigtet. Der kan være en følelse af afmagt og manglende tillid,

når barnet måske længe ikke har betroet sig til dem og af vrede og sorg over det skete. Familiecenteret kan hjælpe forældrene med at forholde sig til egne reaktioner og med at adskille egne følelser fra barnets. Dernæst kan Familiecenteret hjælpe forældrene med at forholde sig til det passerede i hverdagen, så familien bliver i stand til at genoptage en normal hverdag så hurtigt som muligt, og så forældrene kan støtte deres barn bedst muligt. Antallet af samtaler vil afhænge af overgrebets omfang, familiens egne ressourcer, støtte i netværk mm. Såfremt barnet er henvist til ekstern behandling, vil forældrerrådgivning oftest foregå samme sted.

Støtte til børn efter partnerdrab i familien

I Danmark er der omkring tre sager årligt, hvor et barn eller flere søskende oplever, at den ene forælder forvolder den anden forælders død. Partnerdrab med overlevende børn sker derfor sjældent, men har alvorlige konsekvenser for de børn og pårørende, der står tilbage.

I Gladsaxe Kommune har Modtagelsen i Familie og Rådgivning ansvaret for at yde og koordinere støtte til børn efter partnerdrab. Det sker med udgangspunkt i Socialstyrelsens guide 'Støtte til børn efter partnerdrab i familien – en guide til kommuner'. Dagtilbud og skoler støtter børnene med udgangspunkt i 'Omsorgsplan for dagtilbud og skoler'.

Når der sker partnerdrab i en børnefamilie, bliver børnene udsat for en række tab. Udover at miste den ene forælder, er den anden forælder enten fængslet eller kan have begået selvmord. Børnene kan ofte ikke længere bo i deres vante omgivelser, blive i deres velkendte dagtilbud eller skole og må ofte flyttes fra venner og bekendte. Når børn står tilbage efter et partnerdrab i familien, er der for børnene ofte tale om en kompleks situation af chok, sorg, traume og andre udfordringer, som kræver hurtig og relevant støtte og hjælp.

Opgaver efter drab i en børnefamilie

De første døgn efter partnerdrab i en børnefamilie har akut karakter, hvor barnets umiddelbare behov for støtte og krisehjælp skal sikres. Anden fase handler om at udarbejde den børnefaglige undersøgelse og få afklaret barnets behov for hjælp og støtte både under undersøgelsens udarbejdelse og fremadrettet. Den tredje fase handler om det langsigtede perspektiv og opmærksomhedspunkter i det videre forløb.

Krisebearbejdning

Når der sker en dramatisk hændelse på en arbejdsplads, der omhandler børn, vækker det en masse følelser hos de ansatte og andre voksne. Uanset årsagen til hændelsen er det vigtigt, at de involverede, det faglige personale og forældre, får professionel hjælp, ikke nødvendigvis sammen og ikke nødvendigvis på samme måde, men at der bliver lyttet til deres følelser og at de får mulighed for at bearbejde, det skete på en hensigtsmæssig måde.

Det er vigtigt, at der hurtigt bliver bragt orden i det kaos, der nemt opstår og at personale og forældre bliver klar over, hvad deres reaktioner og følelser betyder, så der kan handles mere hensigtsmæssigt i den givne situation.

Enhver dramatisk hændelse i en institution udløser en krise, ligesom det vil gøre for en familie eller en enkeltperson.

En krisereaktion kan opdeles i forskellige faser, hvor følelsesregistret går fra at være kaotisk til at være underlagt rationelle tankemønstre og handlinger. Faserne gennemgås ikke nødvendigvis i kronologisk rækkefølge, men nærmere i et cirkulært forløb, hvor personen i krise går ind og ud af de enkelte faser og nogle gange vender tilbage til tidligere faser.

Det er normalt for ethvert menneske at opleve kriser i sit livsforløb. Ofte klarer man dem selv uden professionel hjælp. At have gennemgået en krise er ikke altid noget negativt. Det kan også betyde, at man står stærkere næste gang, der sker noget uventet.

Det er normalt at man gennemgår forskellige reaktionsmønstre i løbet af et kriseforløb. Når der opstår en alvorlig krise (hændelse) bliver ens almindelige levevis og måde at orientere sig på i hverdagen slået i stykker og man skal forholdet sig til hverdagen på ny.

Når der kommer besked om en dramatisk hændelse opstår der for nogle et chokstadium, hvor det indre kaos hersker også på trods af en tilsyneladende ro. Andre reagerer udad med trusler, forslag til hurtige løsninger og lignende.

Chokket kan også være forbundet med benægtelser, man tror ikke på at hændelsen er sket. Det er en psykisk sund reaktion, da man forsøger at holde fast på normaliteten og holde fast ved

den overlevelsesstrategi, som man har udviklet gennem tiden. Ethvert medlem af en personalegruppe reagerer individuelt, når der opstår en krise.

Mennesker har iboende strategier for mestring i kaotiske situationer og det er afgørende for, hvordan man kommer videre, at man får aktiveret de sunde strategier.

Allerede i denne fase kan det være godt med professionel hjælp, så uhensigtsmæssige reaktionsmønstre undgås.

Når der opstår en sag, der handler om misbrug af børn, er det vigtigt både at være opmærksom på personalegruppens reaktioner såvel som forældrenes reaktioner.

Når det værste chok har lagt sig, kommer der en periode, hvor personalet begynder at forholde sig til det, der faktisk er sket. Man begynder at se på sig selv og sine reaktioner og man begynder

at forholdet sig til fakta. Den enkeltes billede af sig selv kan begynde at krakelere, dette kan for eksempel være tilfældet for lederen af børnehuset, som måske har set sig selv som en person, der var i stand til at lede institutionen i vanskelige situationer og været den, der sørger for at bevare roen, men som nu oplever, at det er svært at bevare overblikket og give de relevante informationer til for eksempel forældre og administration.

I denne periode kan der opstå skyld og skam hos den enkelte person over ikke på et tidligere tidspunkt at have opdaget, at der var noget galt. Det er meget svært at rumme tanken om, at et barn er blevet misbrugt.

I denne fase er det muligt at komme ind til personalegruppen og yde krisehjælp. Det er her oplevelsen skal bearbejdes og det er vigtigt, at de involverede får talt om deres oplevelser omkring emnet og om deres følelser. Det er vigtigt at alle i personalegruppen deltager

Det er vigtigt at personalegruppen får hjælp til at kunne reagere hensigtsmæssigt over for børnene og deres forældre.

Forældregruppen er en vigtig medspiller og det er meget vigtigt at være opmærksom på deres følelser og reaktioner. For at forældrene kan støtte deres børn er det vigtigt, at de også får hjælp fra professionelle medarbejdere.

Forældrene vil også gå rundt med selvbebrejdelser og skyldfølelser om måske ikke at have fået øje på deres barns reaktioner.

Når hændelsen er blevet grundigt bearbejdet og snakket om mange gange, har hver enkelt i personalegruppen mulighed for at reagere hensigtsmæssigt og ud fra rationelle overvejelser.

Når det skete, bliver bearbejdet, foregår der mange tanker og følelser, der igen og igen dukker op.

Der bør igennem længere tid være mulighed for at personalegruppen kan få samtaler med professionelle.

Det samme gælder for forældrene, der også har behov for at få vejledning. Det er ikke alle, der i deres netværk har mulighed for sammen med andre at bearbejde det, der er sket og de følelser, der er forbundet med det.

Det er vigtigt, at der gives tid til at bearbejde hændelsen, så den ikke indkapsler sig med angst og ensomhedsfølelse til følge.

Når hændelsen er bearbejdet, kommer man automatisk til det der kaldes nyorienteringsfasen eller nyorientering.

Det er her, hver enkelt medarbejder kan se hvad krisen har betydet for hans eller hendes udvikling, både fagligt og personligt. Man indstiller sig på at livet må gå videre med erindringen om det, der er sket og man føler sig måske også styrket i sit videre arbejds- og karriereforløb eller i sit personlige liv.

For alle mennesker gælder det, at vi bliver præget af de ting og oplevelser vi kommer ud for i vores liv. Hvilken ballast vi fører med os i livet, handler også om vores sårbarhed.

Både forældre og pædagoger og lærere føler sig udsatte og har behov for støtte og opbakning i deres opdragelse og samvær med børnene.

Børn, seksualitet og seksuelle overgreb af Katrine Zeuthen

Hvad er 'almindeligt', 'normalt' eller ligefrem 'naturligt', når det handler om børns såkaldte seksualitet, og hvornår skal vi være bekymrede? Hvordan undgår vi at bagatellisere tegn og signaler fra et barn, der reelt bør vække bekymring eller dramatisere noget, der hører udviklingen til? Og hvorfor sættes vores faglighed på prøve, når det drejer sig om børns seksuelle udvikling og seksuelle overgreb på børn?

Indledning

Vores tvivl om, hvad det er, der udtrykker sig hos børn, og hvordan vi skal vurdere det, kan skabe en berøringsangst i forhold til at sætte ord på vores bekymringer. Måske bliver vi bange for at skabe noget i barnet, der ikke er der i forvejen, hvis vi udtaler vores bekymringer. Men at voksne selv sagt påvirker børns opfattelse af sig selv og af deres oplevelser bør ikke stå i vejen for, at vi taler med børn, når vi bliver bekymrede for deres trivsel, også når det drejer sig om mistanker om seksuelle overgreb, der sjældent udtrykker sig gennem tydelige symptomer eller entydige signaler, det være sig fysiske, psykiske eller adfærdsmæssige (1)

På trods af feltets manglende viden og manglende sammenhæng er det vigtigt at gøre brug af den forskning, der findes på området i forsøget på at opstille modeller, retningslinjer og arbejdsgange, der kan støtte os i vores arbejde med at få øje på

de børn, der har brug for hjælp, at få øje på dem hurtigt, og at hjælpe dem på den bedst mulige måde, der tilgodeser lige netop deres behov og muligheder for udvikling. En god indgang til dette vigtige arbejde er at sætte ord på feltets vanskeligheder og faldgruber, og at vi vedkender os den tvivl, der kan overmande os i vores faglighed og i vores trang til at se klart og handle hurtigt. En overskrift for dette arbejde kunne være, at det er professionelt at være i tvivl, så længe tvivlen bliver en faglig drivkraft i arbejdet med at opstille hypoteser og mulige forklaringer i vores ønske om at forstå det, der vækker vores bekymring. Vi skal forundres i vores arbejde med børn, men vi skal også undre os, og vi skal lytte til børnene på deres præmisser.

Børn forstår ikke betydningen af, at de udsættes for seksuelle overgreb, og derfor kan de sjældent fortælle os om sådanne oplevelser på måder, der udelukker enhver tvivl.

En generel viden om udviklingen af barnets seksualitet, og hvordan seksuelle overgreb påvirker børn, skal altid suppleres med en specifik vurdering af det enkelte barns situation og forudsætninger. Vanskeligheden ved at vurdere mistanker om seksuelle overgreb mod børn er først og fremmest forbundet med, at børn ikke forstår, at de udsættes for overgreb, eller at det er seksuelt, da det er de voksne, der skal lære børnene at skelne mellem omsorg og overgreb, kærlighed og overgreb (2). Børns adfærd og viden om seksualitet skal derfor altid forstås i lyset af de relationer, det enkelte barn er en del af i sin opvækst. Vigtigheden af dette understreges af, at størstedelen af seksuelle overgreb mod børn begås af voksne,

børnene har en betydningsfuld relation til (3) – voksne, der har påvirket og formet barnets oplevelse af sig selv og verden – voksne, der udnytter børnenes afhængighed og tillid og krænker nogle grænser i barnet, som endnu ikke er udviklede.

Dette materiale henvender sig til de voksne, som barnet skal og kan stole på vil hjælpe det bedst muligt i dets ret til en sikker og tryk barndom, der er på barnets præmisser.

Børn og seksualitet

Børn kender ikke til seksualitetens betydning. De ved ikke hvad seksualitet er, og børn skal være ret store for at forstå, at dele af kroppen også har seksuelle funktioner. Børn ved meget lidt om kønsforskel, graviditet og fødsel og om, hvordan børn undfanges. Tissemanden kan tisse, tissekonen kan også føde børn, og børn bliver til, fordi en sædcelle møder et æg i moderens mave. Måske ved børnene, at tissemanden skal ind i tissekonen for at moderen og faderen kan lave børn, men de forstår stadig ikke, at det betyder noget seksuelt (4). I det hele taget er det seksuelle gådefuldt for børn, indtil de kommer i puberteten og begynder at kende seksualiteten som seksualitet så at sige, fordi de mærker, at deres kroppe forandrer sig, og de begynder at forstå, hvad disse forandringer betyder. De bliver forelskede, og deres opmærksomhed rettes i tiltagende grad udenfor familien og ud i verden.

Dermed ikke sagt, at børn ikke er nysgerrige i forhold til denne for dem utilgængelige og mystiske del af livet, for det er de! De skaber forestillinger og fantasier om, hvad det hele egentlig går ud på. Børn undrer sig over, hvordan babyer kom-

mer ind i moderens mave, og de undrer sig over, hvordan de kommer ud igen, hvilket der findes mange forskellige teorier om, hvis man spørger en snaksaglig gruppe børn i en børnehave. Og de undrer sig over, at døren ind til mors og fars soveværelse nogle gange står åben og nogle gange

er lukket. Børn er nysgerrige i forhold til kønsforskel og nøgenhed, og deres egen såvel som andres kroppe kan vække forundring og stor interesse. Børn kigger og viser gerne frem, og de bruger deres fantasi i forsøget på at skabe betydning, fordi de er forment adgang til realiteten omkring seksualitetens betydning. Og i mange tilfælde forbliver de voksne barnet svar skyldig: Der er forskel på, hvordan vi forklarer en treårig og en 12-årig, hvordan man laver børn, fordi der er forskel på, hvad de har mulighed for at forstå, og der er forskel på, hvad de spørger om. Måden vi snakker med børn om disse emner afhænger også af vores eget forhold til seksualitet, herunder vores kulturelle, religiøse og personlige baggrund.

Freuds teori om seksualitet

Da Freud for over 100 år siden lancerede sine Afhandlinger om Seksualteori (5) vakte det stor forargelse og kritik. Han skrev, at undertrykkelse og frustration af seksuelle tilbøjeligheder kunne føre til nervøse lidelser og sygelige personlighedsforandringer, og den mest provokerende del af hans teori var læren om den såkaldte infantile seksualitet. Her beskrev han, hvordan barnets seksualitet var grundlaget for den voks-

nes seksualitet, og at udviklingen af den infantile seksualitet krævede en særlig form for opmærksomhed. Freud kritiserede sin samtid for ikke at erkende, at børn også havde en seksualdrift, og at kapitlet om seksuel udvikling som regel ikke fandtes i lærebøgerne. Desværre mangler kapitlet om børns seksualitet stadig at blive skrevet, og en nuanceret viden om børns seksuelle udvikling og hvordan denne kan påvirkes af seksuelle overgreb er stadig fraværende i fagbøgerne. Seksualundervisning er obligatorisk i folkeskolen. Men fag om børns seksuelle udvikling og hvordan seksuelle overgreb mod børn udtrykker sig og påvirker børn er ikke obligatoriske i nogen af de uddannelser, der har med børns udvikling og trivsel at gøre.

Det var vovet af Freud at formulere en teori om børns seksualitet, da det dengang var almindeligt at tro, at kønsdriften manglede i barndommen, og at den først blev vækket til live i puberteten. Men det var endnu mere vovet af ham at insistere på, at udviklingen af denne seksualitet havde en afgørende betydning for det voksne liv – at barndommens oplevelser betyder noget for det voksne liv, også på dette område!

Spørgsmålet er, om emnet stadigvæk kræver mod. Det er et svært emne, der ikke umiddelbart lader sig generalisere og skematisere, og derfor kalder emnet på, at vi altid inddrager en vurdering af det enkelte barns baggrund og vilkår, når vi skal forholde os til noget, der gør os bekymrede eller i det mindste i tvivl.

Vi undgår ikke at forholde os til vores egne grænser og normer, når vi skal vurdere et barns adfærd, sprog eller viden vedrørende seksuelle emner – grænser og normer, vi har henlagt til den private sfære.

Freuds opdagelse af seksualitetens betydning for den samlede udvikling volder endnu i dag vanskeligheder i faglige sammenhænge såvel som i den offentlige debat. Hvordan kan vi få øje på og vurdere noget, der populært kaldes børns seksualitet, hvis barnets seksualitet har sin egen natur og samtidig skal forstås i sammenhæng med det, den udvikles til i voksenlivet? Hvordan skal vi forstå og beskrive den lyst, nysgerrighed og interesse, der udtrykker sig hos børn, og hvordan observerer vi udviklingen af børns seksualitet ud fra samme åbenhed, som den udtrykker sig med? Hvordan støtter vi dens udvikling bedst muligt og på børnenes præmisser? Barnets nysgerrighed suppleret med barnets behov for først at forstå hvad seksualitet er, når barnet i sin udvikling hen imod voksenlivet bliver i stand til at forstå seksualiteten som seksualitet så og sige, fordrer et ansvar af den voksne.

Freud skrev, at barnets seksualitet adskilte sig fra den voksne, idet den manglede centrering og organisation. Det betød, at barnets seksualitet endnu ikke var samlet, målrettet eller kønslig men alligevel var den kropslig og lystbetonet. Seksualiteten eller lysten udviklede sig gennem forskellige faser, der først i puberteten samlede sig under kønnet, hvorefter seksualiteten underordnede sig reproduktionsmålet og vendte sig ud i verden.

I sin teori beskrev Freud, at relationen til barnet også har et seksuelt indhold fra moderens side. Moderen investerer sin kærlighed i barnet. Hun tager sig af barnet og drager omsorg for det, hun fortolker barnets behov og giver på den måde behovet betydning, før barnet selv kender til sine behov. Man kan sige, at det er moderens måde at tilfredsstille sit barns behov på, der skaber barnets særlige behov. Barnet knytter sig til de voksne, der tager sig af det og sørger for det i sin opvækst, og det er de voksnes opgave at forvalte barnets tilknytning og rettethed i sin relation til barnet. Det er den voksnes opgave at imødekomme barnets afhængighed og tillid på barnets præmisser.

Barnet kender ikke sit behov for omsorg, og derfor er det forældrenes opgave at hjælpe barnet med at forstå og give udtryk for sine behov. Barnet er født med en kropslig åbenhed overfor verden, og barnet er derfor helt modtagelig overfor den voksnes måde at imødekomme barnets behov på (5).

Vekselvirkningen mellem behov og tilfredsstillelse i relationen mellem barn og voksen skaber afsættet for udviklingen af barnets seksualitet, netop fordi tilfredsstillelsen definerer behovet. Og det er udelukkende op til den voksne at invitere barnet til at deltage i dette samspil.

Barnet er overladt til den voksnes fortolkning af barnets behov og kan intet andet end at stole på, at fortolkningen finder sted på barnets præmisser for at forstå og for at kunne deltage i sin egen udvikling.

En anerkendelse af, at seksualitetens udvikling er så tæt forbundet med relationen mellem barn og voksen sætter et fagligt ønske om at finde en universel beskrivelse af børns normale eller ligefrem naturlige seksuelle udvikling på spidsen. Måske er dette en blandt mange forklaringer på, at der findes forsvindende lidt forskning om børns seksualitet.

Hvordan skal vi vurdere børns seksuelle udvikling?

I den forskning, der trods alt eksisterer om såkaldt normal seksuel udvikling hos børn, er der mest fokus på børns seksuelle adfærd og deres interesser i forhold til seksuelle emner. Undersøgelserne af børns seksuelle adfærd er oftest foretaget ved, at forældre og andre omsorgsgiveres eller professionelle har informeret om børnenes adfærd, eller studierne er foretaget gennem unge og voksnes beskrivelser af deres seksuelle adfærd i barndommen. Få undersøgelser om børns viden om seksuelle emner tager udgangspunkt i interviews med børnene selv. Både undersøgelser om børns adfærd og om deres interesse for og viden om seksualitet forholder sig til barnets alder og hvad der er alderssvarende at gøre, interessere sig for eller vide i forhold til seksualitet (7, 8). Der er mange forskellige former for seksuel adfærd blandt børn, og nogle bør vække mere bekymring end andre. Forskningen kan enes om, at seksuelle overgreb kan føre til seksuelle adfærdproblemer blandt børn.

Der mangler viden om, hvilke former for seksuel adfærd, der kan opfattes som almindelige og alderssvarende, når det drejer sig om børn og seksualitet, hvilke der bør vække bekymring, og hvilke der direkte peger på, at et barn har været udsat for seksuelle overgreb. Men det er anerkendt, at seksuelle adfærdsproblemer er forbundet med barnets relationer og derfor skal behandles med fokus på disse.

Det er almindeligt observeret blandt forældre, at børn har selvstimulerende adfærd som at røre ved deres kønsdele, at de kan lide at kigge på hinanden, når de er nøgne, og at børn kan lide at vise sig selv frem nøgne. Men det er sjældent, at forældre fortæller om seksuel adfærd af mere pågående eller voksen karakter så som forsøg på samleje, oral-genital-kontakt og masturbation med et objekt eller indføring af et objekt i skeden eller endetarm. Disse former for adfærd anses typisk for at være problematiske og bekymrende, hvilket stadig ikke skal forstås som, at de er entydige tegn på, at barnet har været udsat for seksuelle overgreb. Med andre ord bør denne adfærd vække bekymring uanset om vi kender til adfærdens årsag eller ej, og det er vigtigt, at vi som fagpersoner tør reagere på sådanne former for adfærd uanset om vi ved, hvad der ligger til grund eller ej.

Samtidig viser forskellige studier ikke overraskende, at det, vi anser som almindelig seksuel adfærd hos børn er tæt forbundet med barnets alder. Hyppigheden af nogle former for seksuel adfærd som ekshibitionisme, voyeurisme og fravær af personlige grænser er faldende med alderen, mens andre former for adfærd tiltager med alderen. Det kan for eksempel være at vise

interesse for det modsatte køn, at stille spørgsmål om seksualitet, at kigge på nøgenbilleder, at tegne nøgenbilleder og at bruge seksuelt sprog og at vise interesse for nøgenhed.

Børns seksuelle lege går også igen i forældres beskrivelser af børns seksualitet, men der er en kulturel forskel på, hvor ofte børn leger disse lege, og studier peger på, at denne forskel ofte hænger sammen med barnets nationalitet og forældrenes uddannelse. Endelig kan forældres egne erfaringer med seksualitet, herunder seksuelle overgreb i barndommen, have indflydelse på det, forældre registrerer og rapporterer vedrørende deres børns seksuelle adfærd (9).

På tværs af kulturer viser forskningen den samme tendens: Det er sjældent, at børn indfører objekter i kønsåbninger eller tager initiativ til samleje. De almindelige former for adfærd som at børn kigger, viser sig frem og rører ved sig selv, varierer mere fra kultur til kultur.

Førlyst – lyst – slutlyst

Vi voksne kommer tit til at vurdere børns adfærd og udsagn vedrørende noget seksuelt ud fra en voksen opfattelse af, at seksualitet er målrettet og søger forløsning, fordi vi mangler viden om, at barnets seksualitet er nysgerrig og usamlet. Vi kommer til at tillægge barnet en voksen forståelse af seksualitet. Hvordan kan vi forstå udviklingen af børns seksualitet på en måde, der tilgodeser barnets præmisser for på en gang at forstå og ikke forstå seksualiteten, at fornemme den uden at begribe den? Barnets seksualitet kan ikke udelukkende forstås ud fra et udviklingspsykologisk perspektiv som noget, der hører barndommen til og som følger en gradvis udvikling, der peger i voksenlivets retning.

Barnet skal forstås på barnets præmisser. Barnet henvender sig til sine omgivelser, men barnet forstår ikke, hvad det betyder for de voksne, hvordan de opfatter barnets henvendelse, eller hvordan de påvirkes af den.

Børn har lyst, og de kender til lyst, men de har ikke samme viden om lysten som voksne. Voksne ved, at lyst kan være seksuel, og at seksualitet også handler om at have sex og få børn. Børns lyst er ikke seksuel; for børn er lyst ganske enkelt lyst. Børn har lyst, fordi de har lyst, og fordi det er dejligt. Voksne har lyst, fordi de også har en forestilling og en forventning om ikke kun at opnå nærhed og nydelse men også tilfredsstillelse og forløsning, og voksne målretter deres lyst derefter (5).

Selv om barnets og den voksnes lyst ikke er den samme, finder lysten alligevel sted imellem dem. Barnet giver udtryk for sin lyst, og det er den voksnes opgave at fortolke barnets lyst og hjælpe barnet med at give lysten betydning. Man kunne næsten sige, at den voksne forfører barnet med sin kærlighed, en kærlighed, der skal imødekomme barnets behov på barnets præmisser. Og derfor er forførelsen ikke seksuel og må ikke være det. Det er kun den voksne, der kan og skal forbyde incest (10).

Det er den voksne, der har adgang til at forstå seksualitetens betydning og derved også skal skabe de grænser, der må være for den relation, der udfolder sig mellem barn og voksen.

Psykoseksualitet

Selvom børn ikke kender til seksualitetens betydning, kan de godt fornemme, at der er noget, de ikke er en del af. Mens de voksne svarer på mange af børnenes nysgerrige spørgsmål om livets store og små mysterier, er der andre spørgsmål, de har sværere ved at svare på, og det kan børn mærke. Vores svar på børnenes spørgsmål afhænger af, hvad vi tror, de kan forstå og lige så vigtigt, hvad vi synes, de skal vide. Men vores svar er også præget af vores eget forhold til seksualitet. Og vores eget forhold til seksualitet handler ikke kun om vores forhold til seksualiteten i vores voksne liv. Vores forhold til seksualitet er grundlagt i de relationer, der etablerede vores barndom og forførte os med en helt specifik form for omsorg (11).

Det er vigtigt at vi vedkender os, at den relation, der findes mellem børn og voksne, også er kropslig, og at netop det er afsættet for udviklingen af seksualitet. Derved kan vi skabe rammerne omkring en dialog, der handler om, hvordan kærligheden mellem børn og voksne skal og ikke skal afgrænses, og hvor grænserne skal gå mellem børn og voksne. Hvordan skal vores kropslige omsorg være for vores børn, og hvordan forandrer den sig med deres udvikling? Hvornår er de for store til at sove i mors og fars seng? Hvornår skal børn henvises til omklædningsrummet for deres eget køn? Må de være nøgne om sommeren i børnehaven? Skal de have badetøj på, når de er på stranden? Skal vi afgrænse deres lege, og hvis ja, hvorfor, hvornår og hvordan? Og hvad stiller vi op med den tvivl, der opstår i os, når et barn har en viden eller interesse for seksualitet, der virker målrettet, fokuseret og insisterende og langt fra de naive forestillinger, vi mener, en barneverden skal rumme?

Hvis vi skal kunne forstå og behandle seksuelle overgreb og traumer som udtryk for noget andet og mere end et angreb på kroppen, er det vigtigt at vi forstår seksualitetens udvikling som en del af barnets samlede udvikling. Freuds begreb om psykoseksualitet understreger, at seksualiteten altid har en psykologisk betydning, fordi seksualiteten udvikler sig i relationer.

Seksuelle overgreb: definitioner og forekomst

Der findes ingen universel definition på seksuelle overgreb på børn. WHO's definition er god, fordi den understreger, at seksuelle overgreb er kendetegnet ved manglende gensidighed og ligestilling:

'Seksuelle overgreb på børn er inddragelsen af et barn i seksuelle aktiviteter, som barnet ikke forstår, ikke er i stand til at give sit samtykke til, eller som barnet udviklingsmæssigt ikke er parat til og ikke kan give samtykke til, eller som strider imod love eller sociale tabuer i samfundet. Seksuelle overgreb på børn er en aktivitet mellem et barn og en voksen eller et andet barn, der i kraft af alder eller udviklingsstrin er i en position med ansvar, tillid eller magt, og hvor aktiviteten har som formål at tilfredsstille personens egne behov' (WHO 1999).

Seksuelle overgreb på børn er altså først og fremmest defineret ved, at barnet inddrages i en seksuel aktivitet, det ikke kender betydningen af, og derfor aldrig kan deltage i på sine egne præmisser. Aldrig! Børn forstår ganske enkelt ikke betydningen af det, der foregår og kan derfor hel-

ler ikke beskytte sig imod det. Men den voksne har ikke kun magt i kraft af sin viden om seksualitetens betydning. Den voksne har ganske enkelt magt over barnet i kraft af at være voksen.

Børn stoler på voksne og har tillid til dem – men de er også afhængige af dem og kan være bange for de konsekvenser, der kan være, hvis de siger fra. Seksuelle overgreb kan ske under trusler og ved fysisk magtudøvelse. Men de finder også sted af den enkelte grund, at voksne bestemmer over børn, hvilket kan være en trussel i sig selv, når relationen ikke er båret af respekt for barnets behov og grænser.

Meget af vores viden om forekomsten af seksuelle overgreb mod børn kommer fra undersøgelser, hvor voksne har skullet svare på spørgsmål vedrørende oplevelser af uønsket seksuel karakter i deres barndom. Et stort amerikansk studie viser, at op mod 27 % kvinder og 16 % mænd har oplevet seksuelle overgreb i deres barndom (12). Den seneste danske undersøgelse er foretaget blandt elever i 9. klasse, og den viser, at 5 % af de unge har været udsat for et strafbart seksuelt overgreb fra en voksen, som er mindst fem år ældre end dem selv. 5 % af drengene og 18 % af pigerne tilkendegiver, at de har oplevet uønskede seksuelle erfaringer med jævnaldrende – altså erfaringer gjort imod deres vilje. Disse overgreb er begået af personer, der er højst tre år ældre end den unge selv og kan dermed også være begået af unge under 15 år (13).

Helt generelt sker seksuelle overgreb mod børn i familier med andre problemstillinger, hvor dysfunktionaliteten sjældent er afgrænset til en seksuel overgrebsproblematik. Når man kigger overordnet på, hvad der generelt karakteriserer gruppen af børn udsat for seksuelle overgreb kan barnets opvækstsituation være belastet af mange forskellige årsager. For eksempel kan det at bo alene med en forælder hele sin barndom eller en del af barn- dommen udgøre en risikofaktor, ligesom det at have været udsat for eller vidne til vold i familien også er en risikofaktor. Forældres misbrugsproblemer ses også ofte i sammenhæng med, at børn har været udsat for seksuelle overgreb, og skole- skift over to gange i barnets liv eller det at have oplevet alvorlig sygdom og død er også faktorer, der optræder hyppigt i disse sager (14).

Børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet ligesom børn og unge med handicap er særligt sårbare, når det gælder risikoen for seksuelle overgreb. Det kan skyldes, at børnene ikke vokser op i stabile relationer til deres forældre, eller at de er afhængige af mange forskellige voksne i deres behov for omsorg og støtte. Endelig kan behovet for fysisk hjælp, herunder personlig pleje, også svække barnets kendskab til egne grænser og gøre barnet sårbart overfor voksne, der ikke respekterer eller støtter barnet i at udvikle sine grænser. Udenlandske undersøgelser peger på, at børn og unge anbragt udenfor hjemmet samt børn og unge med handicap har to til tre gange højere risiko for at blive udsat for seksuelle overgreb enten før eller under anbringelsen end andre børn. I 2007 viste en dansk undersøgelse samme tendens, og tallene afspejler, hvor vigtigt det er, at fagpersoner, der arbejder med disse børn og unge, er opmærksomme på at opspore eventuelle seksuelle overgreb samt at arbejde forebyggende i forhold til risikofaktorer (1).

Hvordan udtrykker børn sig, og hvad forstår de voksne?

Det kan være svært og krævende at vurdere noget, der kommer til udtryk på så mange forskellige måder som seksuelle overgreb på børn gør. Undersøgelser viser også, at det først og fremmest er udsagn fra barnet eller den unge selv, der direkte eller indirekte giver anledning til mistanke om, at barnet har været udsat for seksuelle overgreb. I et forsøg på at afdække kilderne til, hvordan mistanker om seksuelle overgreb opstår, viste en undersøgelse med 223 børn og unge anbragt udenfor hjemmet, at de fleste mistanker var opstået, fordi børnene havde sagt noget, der kunne vække mistanken. Børn skal med andre ord fortælle, for at voksne lytter. Samtidig viser undersøgelser, at der både skal være en anledning til at fortælle, en hensigt med at fortælle og en forbindelse til det, der fortælles, for at barnet fortæller om seksuelle overgreb, og at børn er mere tilbøjelige til at fortælle om andre aspekter af overgrebet end de seksuelle. Desuden støder fagpersoner først på emner vedrørende forebyggelse, udredning og behandling af seksuelle overgreb mod børn på deres specialuddannelser eller ved selv at opsøge viden. Det afspejler, at vi ofte ikke ved, hvad det er, vi skal lede efter i vores arbejde med børn (15, 1).

Det tyder også på, at fagpersoner støder på nogle andre barrierer i mødet med mistanker om seksuelle overgreb på børn, end hvis der er tale om mistanker om andre former for overgreb. Der er en tendens til, at der tilsyneladende er psykologiske mekanis-

mer som benægtelse, normalisering, dramatisering, bagatellisering og hjælpeløshed, i stedet for at der opstilles mange forskellige og detaljerede hypoteser i forsøget på at finde en sammenhængende forklaring på de tegn på mistriivsel, et barn kan udvise. Og seksuelle overgreb udtrykker sig på mange forskellige og som oftest meget diffuse måder, det være sig gennem psykiske, fysiske, sociale eller adfærdsmæssige tegn, der nødvendigvis gør en bred og nuanceret tilgang (1).

Kort sagt er der ingen specifikke symptomer, tegn, reaktioner eller adfærdsmønstre som direkte kan henføres til, at barnet har været udsat for seksuelle overgreb!

Hvornår er børns viden om seksuelle emner normativ?

Nogle undersøgelser viser, at børns viden om seksuelle emner kan være en bedre indikator end børns adfærd i vurderingen af mistanker om seksuelle overgreb.

Et studie har undersøgt, hvad børn ved om seksualitet, og hvad forskellen er på seksuel viden og den måde, denne viden kommer til udtryk på hos hhv. seksuelt misbrugte og ikke-misbrugte børn. I studiet blev en gruppe førskolebørn, der havde været udsat for seksuelle overgreb samt en gruppe førskolebørn, der ikke havde været udsat for seksuelle overgreb vist billeder af forskellige hverdagslignende situationer med børn og voksne med og uden tøj på, og børnene skulle beskrive billederne (4).

Studiet viste, at kun 35 % af de misbrugte børn viste seksualiseret adfærd, og at ikke-alderssvarende seksuel adfærd også kunne være forbundet med familiens kultur og praksis omkring krop og seksualitet. Studiet viste også, at der var forskel på seksuelt misbrugte børn og ikke-misbrugte børns viden om seksualitet. Førskolebørn ved meget lidt om seksuelle emner ud over kønsforskelle, graviditet og fødsel, og de tænker ikke seksuelt om kropsdele, der også har seksuelle funktioner. Brystet kan give mælk, tissemanden kan tisse, tissekonen kan føde børn. Modsat forsøger børn udsat for seksuelle overgreb at give overgrebene betydning med deres fantasi, hvorved deres viden om seksualitet bliver fantasifuld og urealistisk, hvilket kom til udtryk i den måde, børnene beskrev billederne på.

Et andet vigtigt fund i studiet var, at børns korrekte viden om seksualitet øges med alderen hos ikke-misbrugte børn, hvilket ikke er tilfældet hos seksuelt misbrugte børn. Studiet konkluderer, at børns viden om seksualitet er en mere præcis målestok end deres seksuelle adfærd. Viden kan nemmere vurderes uafhængigt af den kontekst, den kommer til udtryk i, mens adfærden altid vil være bundet til den specifikke sammenhæng, den udfolder sig i. Samtidig kan seksualiseret adfærd have mange forskellige årsager, hvor seksuelle overgreb kan være en blandt mange. Vurderingen af børns seksualiserede adfærd er også ofte farvet af den voksnes normer.

Vi skal tale med børnene, når vi får mistanke om, at de har været udsat for seksuelle overgreb, men vi skal tale med dem på en måde, der ikke planter en voksen og fortolket forestilling i barnet om, hvad der ligger til grund for vores bekymringer.

Fantasi og virkelighed i børns udsagn

En retslig vurdering af børns udsagn om seksuelle overgreb er meget vanskelig, i det fantasifulde elementer ofte optræder i deres vidneudsagn. Et projekt har villet undersøge sammenhængen mellem fantasifulde elementer i børnenes udsagn og mistanken om seksuelle overgreb, hvor fantasifulde elementer defineres som bizarre, umulige eller meget urealistiske elementer vedrørende ekstremt krænkende handlinger, der ikke var bevist af medicinske fund (16). Det viste sig, at 3 % af alvorlige anklager om seksuelle overgreb fra børn mellem 3 og 17 år indeholdt fantasifulde elementer, oftest hos de 4-9årige. Det viste sig også, at fantasifulde elementer findes i både sande og falske sager. De findes oftest i sande sager af meget voldsom karakter, og opvækst i skræmmende eller krænkende miljø medfører en særlig sårbarhed, der gør det vanskeligt for barnet at udvikle evnen til at skelne mellem fantasi og realitet. Det kan være fordi den voksne ikke giver barnets oplevelse af overgrebene karakter af at være virkelig, og at oplevelsen ikke kan forbindes med andre af barnets oplevelser. Barnet kan ikke integrere en oplevelse i sin psyke, det ikke forstår.

En anden vigtig pointe fra undersøgelsen var, at det var sværest for de voksne at udrede de tilfælde, hvor barnets manglende realitetssans og dermed dets fantasitilbøjeligheder havde udviklet sig gennem længere tids misbrug. Samtidig var det tre gange mere sandsynligt, at børnene oplevede, at noget realistisk ikke kunne ske i virkeligheden, hvis indholdet var farligt frem for neutralt. Et eksempel fra undersøgelsen var, at en tyv der truer med en kniv ifølge børnene, var lige så usandsynlig som en kæmpe, der løber efter et barn. Studiets konklusion er, at:

Voldelige, truende og farlige oplevelser forandrer eller forhindrer udviklingen af barnets mulighed for at skelne mellem fantasi og virkelighed.

Det viste sig også, at barnets udsagn om overgrebet over tid kunne antage usandsynlige former, og at børn udsat for seksuelle overgreb har en tendens til at blande oplevede hændelser og følelsesmæssige fantasier sammen. Desuden viste det sig, at det kunne være meget svært for den voksne at vurdere om det, barnet fortalte, var en konstrueret fantasi eller et udtryk for virkelige oplevelser. Den voksnes evne til at vurdere barnets udsagn var også forbundet med graden af voldsomhed i barnets udsagn. Det betød, at den voksne havde sværest ved at vurdere sandheden i de udsagn, der kunne pege på meget voldsomme overgreb.

Det er professionelt at være i tvivl og at dele sin tvivl med andre!

De fleste seksuelle overgreb mod børn finder sted i relationer, hvor barnet har tillid til den voksne og er afhængig af den voksne som omsorgsgiver, som forældre eller anden betydningsfuld voksen i barnets hverdag. Og næsten dagligt bliver vi gennem medierne mindet om, hvordan børn kan være underlagt de voksnes præmisser på måder, der vækker vores afsky og foragt men også vores forundring over, at det sker og kan lade sig gøre i et samfund, vi kalder civiliseret. Nogle sager får lov at udvikle sig over lang tid og med mange børn involveret, og børnene udsættes for overgreb, der ikke kun kan være ødelæggende for barndommen men også kan påvirke deres liv langt ind i voksenalderen.

En af årsagerne til, at det kan være svært at reagere hurtigt og akut på disse sager kan være, at der er en enorm benægtelse overfor, hvor pervers og manipulerende voksensexualitet kan være, og hvordan børn kan udnyttes af dette. Måske er det ikke en hypotese, vi opererer med på lige fod med andre hypoteser om omsorgssvigt og misrøgt. En anden årsag kan være, at vi ikke tør reagere og handle på en diffus tvivl om, at de tegn og signaler, som barnet udviser, kan være udtryk for, at barnet udsættes for seksuelle overgreb. For tænk hvis vi sætter ord på noget, der ikke findes i virkeligheden! Frygten for dette kan bevirke, at vi holder vores bekymringer for os selv, og at de forbliver private. Men det er professionelt at være i tvivl, og det er professionelt at dele sin tvivl med andre fagpersoner, for derved i fællesskab at udvikle hypoteser og mulige forklaringer på, hvorfor barnet vækker vores bekymring. Det er de voksne, der skal passe på børnene og sørge for, at de udvikler en evne til at skelne mellem omsorg og overgreb, og det er de voksne, der skal sikre, at børnene vokser op i kærlighed.

Litteratur

- (1) SISO, Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn, Børn- og ungeenheden, Socialstyrelsen (2011): Den professionelle tvivl. Tegn og reaktioner på seksuelle overgreb mod børn og unge. Et fagligt vejledningsmateriale.
- (2) Zeuthen, K. (2009): Kærlighed og overlevelse. Barneseksualitet og seksuelle overgreb. København: Akademisk Forlag
- (3) Freyd, J. J. (1996): Betrayal Trauma. The logic of forgetting childhood abuse. Massachusetts, England: Harvard University Press.
- (4) Brilleslijper-Kater, S. N. (2004): Beyond Words. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- (5) Freud, S. (1905): Afhandlinger om seksualteori. København: Hans Reitzels Forlag, 1985.
- (6) Gammelgaard, J (2004): Det mellemværende. København: Akademisk Forlag.
- (7) Friedrich, W. N. (2007): Children with Sexual Behaviour Problems. Family-based attachment-focused therapy. New York: W.W.Norton & Company Inc.
- (8) Bancroft, J. (2003): Conclusions from a theoretical perspective. I: Sexual development in childhood, s. 449-454, Indiana: University Press
- (9) Elkovitch, N., R. D. Latzman, D. V. Hansen, M. F. Flood (2009): Understanding child sexual behaviour problems: A developmental psychopathology framework. *Clinical Psychology Review* 29: 586-598.
- (10) Laplanche, J. (2012). Freud and the Sexual.
- (11) Stein, R. (1998): The Enigmatic Dimension of Sexual Experience: The 'Otherness' of Sexuality and Primal Seduction. *Psychoanalytic Quarterly*, LXVII.
- (12) Finkelhor, D., G. Hotling, I.A. Lewis & C. Smith (1990): Sexual Abuse in a National Survey of Adult Men and Women: Prevalence, Characteristics and Risk Factors. *Child Abuse & Neglect*, Vol. 14: 19-28.
- (13) Helweg-Larsen, K. & H. Bøving Larsen (2009): Unges trivsel År 2008. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb og vold i barndom og tidlig ungdom. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, København.
- (14) Dong, M., R. F. Anda, V. J. Felitti, S. R. Dube, D. F. Williamson, T. J. Thompson, C. M. Loo & W. H. Giles (2004): The inter-relatedness of multiple forms of childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse & Neglect* 28: 771-784.
- (15) SISO, Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn, Børn- og ungeenheden, Socialstyrelsen (2007): Seksuelle overgreb mod børn og unge anbragt udenfor hjemmet eller i aflastning. En kvantitativ og kvalitativ undersøgelse af omfang og karakter af seksuelle overgreb.
- (16) Dalenberg, C. J. et al (2002): Sources of Fantastic Elements in Allegations of Abuse by Adults and Children. I: Memory and Suggestibility in the Forensic Interview. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

SPECIALISTGRUPPEN:

Betina Larsen

Souschef for Dagtilbud
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: dagbla@gladsaxe.dk
Telefon: 21 34 59 01

Guy Rubaudo

Pædagogisk konsulent
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: bkfgru@gladsaxe.dk
Telefon: 40 11 80 51

Anna Julie Paulsen

Leder af PPR
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: chkeja@gladsaxe.dk
Telefon: 21 64 55 95

Helena Sandau

Souschef i Sundhedsplejen
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: helsan@gladsaxe.dk
Telefon: 51 59 57 50

Lisa Romlund

Leder af Familieafdelingen
og Udførerenheden
Børne- og Kulturforvaltningen
Mail: soflrn@gladsaxe.dk
Telefon: 21 30 87 45